

RAPORTTI KANSALAISVAIKUTTAMISEN POLITIIKKAOHJELMAN TOTEUTTAMISESTA YLIOPISTOJEN OPETTAJANKOULUTUKSESSA

VUOSI 2005

Hankkeen tausta ja tavoitteet

Kansalaisvaikuttaminen opettajankoulutuksessa -hanke on osa hallituksen kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelma, jolla tähdätään edustuksellisen demokratian uskottavuuden vahvistamiseen ja kansalaisyhteiskunnan aktivoimiseen. Ohjelman yhtenä tavoitteena on kasvattaa nuoria aktiiviseen ja kriittiseen kansalaisuuteen. Nuoret tarvitsevat yhteiskuntaan orientoivaa tietoa ja omakohtaista kokemusta osallisuudesta yhteisten asioiden hoitoon arjen tasolla, kouluympäristössä. Koska opettajat ovat koulun avaintoimijoita, suora tie koulun muutokseen kulkee opettajankoulutuksen kautta. Opettajankoulutuksen tulee ohjata kiinnostusta siihen yhteiskuntaan, johon nuoret kasvavat, ja avata kouluyhteisön osallistumiskulttuurin mahdollisuuksia.

Kansalaisvaikuttaminen opettajankoulutuksessa -hankkeen tavoitteet nousevat edustuksellisen demokratian ja toimivan kansalaisyhteiskunnan tarpeista:

- 1) Hanke vahvistaa yhteiskunnallisen tietämyksen osuutta opettajankoulutuksen sisällöissä. Hankkeen vaikutusta on nähtävissä lukuvuonna 2004–2005 valmistuneissa tutkintovaatimuksissa. Hanke pyrkii vaikuttamaan opettajankoulutuksen opetussuunnitelmiin, jotta yhteiskunnallinen aines näkyisi opintojaksojen määrittelyissä ja käytännön toteutuksessa.
- 2) Hanke arvioi ja kehittää opettajankoulutusyksikköjen osallistumiskulttuuria.
- 3) Hanke kehittää harjoittelukoulujen käytäntöjen kautta vaihtoehtoisia malleja koulujen osallistumiskulttuuriin.

Tulevan opettajan tulee saada kokemuksia osallisuudesta opiskeluympäristönsä yhteisten asioiden hoitoon. Yliopiston hallintonormit edellyttävät opiskelijoiden osallistumista niin tiedekuntaneuvostoihin kuin laitosjohtoryhmiin. Osallistumisen mielekkyys ja aktiivisuus riippuvat siitä, missä määrin opiskelijaedustajat tuntevat käsiteltävät asiat omikseen. Tässä tarkoituksessa hankkeen paikalliset toimintaryhmät pyrkivät huolehtimaan siitä, että opettajankoulutusyksiköissä on tarjolla sekä tietoa että opiskelijoille tarpeellinen tila, jossa he voivat keskustella yhteisistä asioista.

Omakehtainen kokemus osallisuudesta oman opiskeluympäristönsä päätöksentekoon kannustaa myöhempään kansalaisosallistumiseen. Koulujen osallistumiskulttuurin kehittämisen lähtökohtana on lain edellyttämä oppilaskuntatoiminta. Hankkeen toimijat kehittävät harjoittelukouluissa vaihtoehtoisia malleja osallistuvaan koulukulttuuriin. He pyrkivät erilaisista malleista saatavan kokemuksen avulla vastaamaan kysymyksiin, ketkä kaikki

vaikuttavat yhteisistä asioista päättämiseen koulu yhteisössä ja mihin kaikkiin asioihin demokraattinen osallistuminen ulottuu. Näin hanke vastaa oppilaitoskentän kehittämistarpeisiin. Harjoittelukoulujen osallistuvaan toimintakulttuuriin tutustumisen myötä tulevat opettajat saavat oppilaskunnan ja muiden osallistumismuotojen tarpeellisia kehittämis- ja ohjaustaitoja.

Hankkeen organisaatio

Hankkeen toimijat ovat järjestäytyneet ohjausryhmäksi, aluekoordinaattoreiksi sekä yksikkökohtaisiksi toimintaryhmiksi. Helsingin yliopiston soveltavan kasvatustieteen laitoksen Historiallis-yhteiskuntatiedollisen kasvatuksen tutkimus- ja kehittämiskeskuksen professori Jukka Rantala on koko hankkeen pääkoordinaattori.

Ohjausryhmä, johon kuuluu 25 henkilöä, edustaa hankkeen eri sidosryhmiä – Opetushallitusta, Opetusministeriötä, Suomen Kuntaliittoa, Suomen Lukiolaisten Liittoa, Suomen Nuorisoyhteistyö – Allianssi ry:tä ja Suomen Opettajaksi Opiskelevien Liittoa – ja Suomen eri yliopistojen opettajankoulutusyksiköitä.

Hankkeen käytännön toiminnan organisoimiseksi opettajankoulutusyksiköt on jaettu neljän aluekoordinaattorin vastuulle. Aluekoordinaattorit toimivat Helsingissä, Jyväskylässä, Oulussa ja Vaasassa.¹ Aluekoordinaattorien tehtäviin on kuulunut alueseminaarien järjestäminen ja niistä raportointi sekä yhteistyöhankkeiden ja tutkimuksen käynnistäminen. Lisäksi aluekoordinaattorit ovat toimineet alueellisen ohjausryhmän puheenjohtajina.

Lokakuussa 2005 työnsä aloitti tutkimusavustaja, KM Petteri Hansen, jonka pääasiallinen tehtävänä on kerätä aineistoa hankkeen loppuraportointia varten. Tutkimusavustaja tekee myös hanketta tunnetuksi vieraillemalla eri opettajankoulutusyksiköissä. Hän osallistuu myös kansalaisvaikuttamishankkeen seminaareihin ja tapahtumiin.

Ohjausryhmän kokoukset ja alueseminaarit vuonna 2005

Ohjausryhmä kokoontui vuonna 2005 kaksi kertaa. 16. helmikuuta keskusteltiin hankkeeseen liittyvistä Eija Syrjäläisen ja Sakari Suutarisen johtamista tutkimushankkeista ja niiden tulevasta julkaisutoiminnasta. Sakari Suutarisen johtaman tutkimuksen materiaalina on vuonna 1999 kerätty IEA-Civis -tutkimuksen aineisto ja etenkin siihen liittyvä ennen hyödyntämätön opettajia käsittelevä osuus. Tutkimuksessa selvitetään, mitkä ovat nuorten yhteiskunnallisen kiinnostuksen ja valmiuksien katvealueet sekä mitkä ovat opettajien asenteiden ongelmakohdat. Syrjäläisen johtama tutkimus selvittää opettajaksi opiskelevien lastentarhan-, luokan- ja aineenopettajaopiskelijoiden

---

¹ Helsingin alueeseen kuuluvat Helsingin, Hämeenlinnan, Rauman, Tampereen ja Turun opettajankoulutusyksiköt, Jyväskylän alueeseen Joensuun, Jyväskylän, Kokkolan ja Savonlinnan yksiköt, Oulun alueeseen Kajaanin, Oulun ja Rovaniemen yksiköt sekä Vaasan alueeseen Åbo Akademin opettajankoulutusyksikkö.

kansalaisvaikuttamisvalmiuksia ja -asenteita. Tutkimus pyrkii vastaamaan kysymykseen, mihin suuntaan opettajankoulutusta olisi kehitettävä vastataksemme kansalaisvaikuttamiseen liittyviin ongelmiin. Kokouksessa luotiin myös katsaus käynnissä olleeseen tutkintovaatimustyöhön ja kansalaisvaikuttamisen näkymiseen siinä sekä keskusteltiin eNorssi-julkaisukanavan kehittämisestä.²

Lokakuun 20. päivänä pidetyn kokouksen teemana oli nuorten poliittinen osallistuminen, jonka käsittelyyn johdatteli Helsingin yliopiston yleisen valtio-opin laitoksen tutkija Hanna Wass. Esityksen jälkeisessä keskustelussa pohdittiin koulun merkitystä poliittisen kansalaisuuden kasvattamisessa ja nuorten politiikasta vieraantumisen estämisessä. Toinen esiintyjä oli tutkija Ari Eronen Hämeenlinnan opettajankoulutuslaitokselta. Hän kertoi käynnissä olevasta opettajaksi opiskelevien kansalaisvaikuttamisvalmiuksia ja asenteita kartoittavasta tutkimuksesta. Tutkimusjoukoksi on valittu opettajaopiskelijoita lastentarhan, luokanopettajan ja aineenopettajan koulutuksista Helsingistä, Tampereelta, Hämeenlinnasta ja Kajaanista. Alustavien tutkimustulosten mukaan opettajaksi opiskelevilla ei koulutuksen aikana ole tarpeeksi aikaa tai mahdollisuuksia osallistua esimerkiksi kansalaisjärjestöjen toimintaan tai oman koulutuksensa kehittämiseen. Ohjausryhmän kokouksessa keskusteltiin lopuksi hankkeen edistymisestä ja linjattiin tulevaa toimintaa. Sovittiin toiminnan painottamisesta opettajaksi opiskeleviin.³

Alueseminaareja on järjestetty yhteensä viisi: Etelä-Suomen alueella kaksi (9.3. ja 16.9.), Keski- ja Itä-Suomen alueella kaksi (12.5. ja 3.10.) sekä ruotsinkielinen seminaari (28.5). Seminaareissa keskusteltiin yhteiskunnallisesta muutoksesta koulujen haasteena ja pohdittiin, miten osallistava toimintakulttuuri saataisiin opettajankoulutukseen. Lisäksi käsiteltiin kysymystä, miten kansalaisvaikuttamisasiaa voitaisiin lisätä opettajankoulutuksessa.

Alueseminaarien osallistujamäärät vaihtelivat 15 ja 200 välillä. Seminaareihin ottivat aktiivisimmin osaa normaalikoulujen opettajat. Sen sijaan opettajankoulutuslaitosten ja ainelaitosten opettajakunnan osallistumisaktiivisuus oli heikompaa. Seminaareissa oli mukana myös opettajaopiskelijoita sekä normaalikoulujen oppilaita ja opiskelijoita.⁴

Ohjausryhmän kokousten ja alueseminaarien lisäksi vuoden aikana pidettiin lukuisia hankkeeseen liittyviä paikallisia kokouksia. Pääosin kokoukset liittyivät alueseminaarien järjestelyihin tai tutkintovaatimustyöhön. Alueelliset toimintaryhmät, jotka koostuvat normaalikoulujen, ainelaitosten ja

---

² Kokouksen muistio on luettavissa osoitteessa

http://www.enorssi.fi/kansalaisvaikuttaminen/Ohjausryhma/Ohjausryhman_kokous_1602_2005.pdf.

³ Ohjausryhmän kokouksen muistio on luettavissa osoitteessa

http://www.enorssi.fi/kansalaisvaikuttaminen/Ohjausryhma/MUISTIO_2010_2005.pdf.

⁴ Tarkemmat kuvaukset alueseminaareista löytyvät osoitteesta

<http://www.enorssi.fi/kansalaisvaikuttaminen/toiminta.htm>.

opettajankoulutuslaitosten opettajakunnasta, eivät kuitenkaan saaneet toimintaansa käyntiin toivotulla tavalla.

Julkaisutoiminta

Hankkeen pääasiallisena julkaisukanavana on toiminut Suomen harjoittelukoulujen tietoverkko, eNorssi. eNorssin kansalaisvaikuttamissivuilla⁵ on julkaistu muistiot ja selonteot hankkeen piirissä järjestetyistä tapahtumista ja kokouksista. Lisäksi Internet-sivuille on liitetty hankkeen julkaisut vapaasti käytettäväksi. Sivusto on myös toiminut kansalaisvaikuttamiskeskustelun ja -ideoiden alustana. Kansalaisvaikuttajien haastattelut ja keskusteluavaukset ovatkin aktivoineet opettajia, oppilaita ja opiskelijoita, ja kävijöiden määrä on sivuilla lisääntynyt edellisvuodesta.

eNorssi-tietoverkko on vakiintunut varsinkin harjoittelukoulujen opettajien ja opiskelijoiden työkaluksi. Sen sijaan opettajankoulutuslaitosten ja ainelaitosten henkilökunta ei juuri ole ottanut osaa eNorssi-sivuston kehittämiseen, artikkelien laatimiseen tai sivustolla käytävään keskusteluun. Vuoden 2006 tavoitteena onkin keskittää toimintaa juuri niille tahoille, joita ei vielä ole saatu liitettyä hankkeeseen.

Hankkeen julkaisutoiminta on ollut vireää. Tutkimusraporttien lisäksi hanketta on tehty tunnetuksi juliste- ja esitekampanjoin. Lisäksi opiskelijoille suunnattuun tiedottamiseen on tuotettu erilaista materiaalia, mm. haalarimerkkejä.

Jukka Rantalan ja Anu Siikanivan toimittama *Kansalaisvaikuttaminen opettajankoulutuksen haasteena* -teos ilmestyi maaliskuussa. Antologia koostuu viiden asiantuntijan artikkelista, hankkeen vuoden 2004 vuosikertomuksesta ja aluekokousten analyysistä.⁶ Eija Syrjäläisen, Veli-Matti Värriin ja Ari Erosen *Opettajaksi opiskelevat ja kansalaisvaikuttaminen* -julkaisu, joka on Hämeenlinnan opettajankoulutuslaitoksen koordinoiman tutkimushankkeen alkuraportti, julkaistiin elokuussa.⁷ Kirjoja jaettiin kaikkiin opettajankoulutusyksiköihin, kirjastoille ja hankkeen yhteistyötahoille.

Kansalaisvaikuttamishankkeen onnistumisen edellytyksenä on hankkeen päämäärien ja toiminnan tunnetuksi tekeminen opettajankouluttajien keskuudessa. Tätä varten hankkeesta tehtiin esite, jolla pyrittiin ohjaamaan asiasta kiinnostuneet Internetissä julkaistuille kotisivuillemme.

Yhdessä Suomen Opettajaksi Opiskelevien Liiton kanssa toteutettiin opiskelijoille suunnattu juliste-, esite- ja haalarimerkkikampanja.

---

⁵ www.enorssi.fi/kansalaisvaikuttaminen.

⁶ Teos löytyy osoitteesta

http://www.enorssi.fi/kansalaisvaikuttaminen/muut_PDF/Kansalaisvaikuttaminen_opettajankoulutuksessa.pdf.

⁷ Teos löytyy osoitteesta

http://www.enorssi.fi/kansalaisvaikuttaminen/muut_PDF/Opettajaksi_opiskelevat_ja_kansalaisvaikuttaminen.pdf.

Opiskelijoille suunnattuja julisteita ja esitettä jaettiin kaikkiin SOOLin jäsenjärjestöihin sekä opettajankoulutuslaitoksiin. Julisteista ja esitteistä tehtiin myös ruotsinkieliset versiot. Vuoden 2006 alussa on tarkoitus tehdä opettajankouluttajille suunnattu esite, jolla pyritään tiedottamaan hankkeen päämäärien lisäksi hankkeen piirissä tuotetuista julkaisuista.

Arvio vuoden 2005 toiminnasta ja tavoitteet vuodelle 2006

Kansalaisvaikuttaminen opettajankoulutuksessa -hankkeen toimikaudesta kaksi kolmannesta on takana. On paikallaan luoda lyhyt katsaus menneeseen ja pohtia tulevaa.

Vuoden 2005 aikana hankkeessa järjestettiin enemmän toimintaa kuin edellisenä vuonna. Opettajankouluttajat ovat löytäneet hankkeen ja myös opiskelijat ovat osallistuneet aktiivisesti. Kansalaisvaikuttaminen on kuitenkin keskittynyt tietyille opettajankouluttajille ja opiskelija-aktiiveille. Valtaosa opettajankouluttajista on jäänyt vielä hankkeen ulkopuolelle, eli he eivät ole osallistuneet hankkeen seminaareihin tai paikalliseen kansalaisvaikuttamistoimintaan. Paikoitellen myös alueseminaarien osallistumisaktiivisuus osoitti hiipumisen merkkejä.

Hankkeen ulkopuolelle jättäytymiselle löytyy monia syitä. Yksi syy on ajallisten resurssien riittämättömyys: opettajankouluttajat kamppailevat henkilökohtaisten tulostavoitteiden kurimuksessa yrittäessään hoitaa opetuksensa mutta tehden samalla myös tutkimusta. Lisäksi opettajien työmäärää lisäsivät vuonna 2005 käynnissä olevat tutkintovaatimus- ja opetussuunnitelmatyö sekä uuden palkkausjärjestelmän käyttöönotto ja eräissä yksiköissä kansainvälinen tutkimuksen arviointi. Niihin liittyneet erilaiset koulutus- ja tiedotustilaisuudet sekä valmistelutyöt täyttivät monien opettajankouluttajien arjen siten, että he eivät päässeet hankkeen tilaisuuksiin halustaan huolimatta. Opettajankouluttajat joutuvat myös jakamaan aikansa erilaisten hankkeiden kesken.

Kansalaisvaikuttamisteeman juurruttaminen opettajankoulutuslaitosten ja harjoittelukoulujen arkeen on vaikeasti mitattavissa tai arvioitavissa. Tutkintovaatimukseen ja opetussuunnitelmiin voidaan saada yksittäisiä kursseja tai laajempiakin kokonaisuuksia, mutta viimekädessä opettajat ratkaisevat käsitelläänkö kansalaisvaikuttamisteemoja opetuksessa ja kehittykö laitosten ja koulujen toimintakulttuuri aktiivista kansalaisuutta tukevaksi. Vaikka hanke on suunnattu normaalikouluihin, opettajankoulutuslaitoksiin ja ainelaitoksiin, kahden viimeksi mainitun henkilökunta ei ole nähnyt hankkeella omaa työtään tukevaa vaikutusta. Lisäksi opettajankoulutuslaitoksilla ja ainelaitoksilla saatetaan ajatella, että kansalaisvaikuttaminen kuuluu historian ja yhteiskunnallisten aineiden opettajille. Siksi onkin tärkeää, että teemaa pidetään jatkuvasti esillä ja korostetaan kansalaisvaikuttamisen kuulumista kaikille.

Vireimpänä kansalaisvaikuttamishankkeen toiminta on näkynyt normaalikouluissa. Normaalikoulut ovat ottaneet

kansalaisvaikuttamishankkeen paremmin vastaan kuin opettajankoulutuslaitokset tai ainelaitokset, koska hanke liittyy kiinteästi niiden työhön. Normaalikoulujen lehtorit pystyvät luontevasti nostamaan kansalaisvaikuttamisen kysymyksiä opetusharjoittelun teemaksi. Myös opiskelijat kokevat asian mielekkääksi, koska he pääsevät välittömästi toteuttamaan teemaa omassa opetuksessaan.

Hankkeen julkaisuutoiminta on ollut vireää, kuten edellä on käynyt ilmi, ja eNorssi-julkaisukanavaan kohdistuvat kehittämispaineet ovat selvillä. Eija Syrjäläisen ja Sakari Suutarisen johtamat tutkimushankkeet saanevat tuloksensa julki alkuvuodesta 2006. Helmi-maaliskuun taitteessa ilmestyy lisäksi antologia, jossa kansalaisvaikuttamista pohditaan tutkijoiden ja toimijoiden näkökulmasta.

Kansalaisvaikuttamishankkeesta on tekeillä myös opinnäytteitä, joiden ohjaamiseen hankkeessa mukana olevat opettajankouluttajat ovat osallistuneet. Tekeillä on ainakin kolme väitöskirjahanketta ja lukuisia pro gradu -tutkielmia. Lähivuosina kouluun liittyvästä kansalaisvaikuttamisesta onkin tiedossa runsaasti tutkittua tietoa.

Helsingissä 9. tammikuuta 2006

Jukka Rantala
Professori
Historiallis-yhteiskuntatiedollisen kasvatuksen
tutkimus- ja kehittämiskeskus
Soveltavan kasvatustieteen laitos
PL 9 (Siltavuorenpenger 20 R)
00014 Helsingin yliopisto